

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput VIII. Materia est causa, ex qua res (qualiscunq[ue]) est (sit, existit, constat, facta est, fiet,)

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

non est causa fidei procreans, sed potius impediens. Vera enim
 & principalis fidei causa est Spiritus Sanctus, qui fidem per
 lavacrum regenerationis in infantibus operatur. Tit. 3. Io-
 han. 3.]

III. Cùm ponuntur causæ insufficientes pro suffi-
 cientibus: vel solitaria pro concausis. ut, habeo ma-
 gnum exercitum. Ergo vincam. Ille habet multos libros.
 Ergo est doctus. Non est doctus, Ergo non habuit fidelem
 præceptorem. Mansfeldius Dux Strigonium occupavit. Ergo
 non exercitus ejus.

[Elenchus est concausarum, quia plura requiruntur ad
 victoriam, eruditionem & doctrinam quam exercitus, Dux,
 libri, præceptor.]

Huc pertinet & Epicuri illatio. Deus non habuit mi-
 nistros neque instrumenta ad fabricandum mundum
 idonea. Ergo mundum condere non potuit.

[Elenchus est causa instrumentalis, & adjuvantium.
 Deus enim solitaria seu absoluta & immediata mundi cau-
 sa est.]

IV. Cùm confunduntur causæ per se & per acci-
 dens, ut, quidam ex Theologis male vivunt. Ergo Theolo-
 gia mala est. Quidam ex scholasticis sunt immorigeri & ne-
 quam. Ergo disciplina nulla est.

[Est elenchus cause per se & per accidens. Theologi enim
 quod male vivunt fit per accidens. Theologia bona est per se.
 Sic quod scholastici quidam immorigeri sunt, ex accidenti fit.
 Idem elenchus est, cum quod ex accidenti convenit cause, trans-
 feritur etiam ad effectum, ut: Orator est improbus. Ergo
 & oratio ejus improba est. Est enim improbus ex acci-
 denti. At qua ex accidenti cause insunt, ea in effecta trans-
 ferri non est necesse.]

Hactenus de causa efficiente ejusq; modis. Sequi-
 tur Materia.

CAPUT VIII.

I. **M**ateria est causa, ex qua res (qua-
 liscung;) est (fit, existit, constat, facta
 est, fiet.)

Dicitur

Dicitur Græcè ὕλη. Effectum verò ejus in specie appellatur Materiatum.

[Materia consideratio pro diverso considerandi modo pertinet, 1. ad Metaphysicam, quatenus est principium Entis, ut Ens est. 2. ad Logicam, quatenus est principium cognoscendi. 3. ad Phisicam, quatenus est principium generationis & corruptionis. II. Aristotelici Materiam sciunt Triplicem. 1. ex qua. 2. in qua. 3. circa quam. quibus tamen Materia ex qua verè causa, quia interna rei essentialis, quia cum forma rei essentialiam constituit. Rationes quæ verò ad subjectum referuntur. Et quidem Materia ex qua (quam solam accidentia habent) est subjectum recipientis. Materia circa quam, est subjectum occupans, vulgò obiectum. III. Materia prior est naturâ quam forma respectu originis. Est enim fundamentum, ac quasi vehiculum, subjectum & receptaculum formarum. Omne autem subiectum prius est iis quæ ei insunt. Perer. l. 5. c. 2. Forma autem potest dici materiâ respectu naturæ intendentis; Est enim nobilior. IV. Propria nota adeoq; forma Materia est, Ex qua res est. Quanquam hæc tribuitur etiam aliquando Efficienti: Sed tum significat vel idem quod A, vel Ab, ut cum dico Ex patre & matre procreantur liberi: ex ebrietate gignuntur cædes: vel idem quod Pro, vel secundum, ut, age ex arbitrio, vel idem quod post, ut, ex die fit nox, ex puero vir. Vel idem quod Per, ut regeneramur ex verbo Dei. Nonnunquam etiam tribuitur Formæ; ut cum dico, res Phisica constant ex materia & forma. Quod verum est, quatenus res phisica accipiuntur conjunctim, non verò quatenus sumuntur separativim: seu compositum constat ex materia & forma, non quæ forma est, sed quatenus compositi pars est. Alii dicunt Materia esse rem confusè, indistinctè, dare rei initium: Forma verò esse rem distinctè & determinatè; dare rei perfectionem & exedificationem.]

2. Estq; vel sensilis vel intelligibilis
3. Sensilis est, ex qua constat materiatum compositum. Dicitur alias οὐρανός

πικη.

4. Estq;

4. Estq; vel compositionis, vel transmutationis.

5. Compositionis est, quæ actu manet in materiato: ut aurum est poculi aurei materia actu immanēs. Lana lanei panni.

[Dicitur aliàs & constitutionis, sive immanens vel permanens, quod ex ea permanente res componatur. Permanens autem dicitur secundum substantiam: Sed non permanens secundum accidens mutabile, i. Physic. text. 59. ut as in statua permanet: sed cum ex indocto fit doctus non permanet indoctus. Itaq; permanet materia natura, itemq; substantialis: non materia artis, & accidentalis.]

6. Materia transmutationis est, quæ non nisi potentia est in materiato: ut, ex semine transmutato nascitur animal, ex sanguine generatur caro, ex vino fit acetum.

[Dicitur transmutationis materia, quod ex ea prius transmutata res fit, aliàs etiam Transiens appellatur.]

7. Materia Intelligibilis est, ex qua materiatum in corporeum constat. Dicitur aliàs ἀσώματὸν &. Sic orationis materia sunt dictiones. Syllogismi materia sunt tres propositiones: sic intelligibilem materiam habent res Mathematica, triangulum, quadrangulum.

[Materia ab aliis distinguitur in primam, mediam & ultimam. Prima est, ex qua primo omnium fit aliquid. Dicitur aliàs remota Estq; prima vel absolute, vel certi generis. Illa vel est creationis, quæ proprie nulla materia actu, sed simpliciter non ens, quo Deus universam creaturam condidit: Vel naturæ sive generationis. Prima simpliciter analogia intelligitur, quando comparatur cum artis operibus vel remotiore omnium ceterorum. Certi generis prima vel est univoca, quæ est ejusdem generis, ut semen animalis

malis & sanguis in his qua sunt sanguinea est univoca materia animalium. Ex argento vivo fiunt metalla; Vel æquivoca, cum ex genere diverso fit diversum, ut ex carne vermis ex verme musca. Media materia est, ex qua post primam fit transitus in ultimam; ut ex cibo sanguis, ex sanguine (materia media) caro. Ultima est, ex qua uli inò res constatur aurum poculi aurei. Hac ex Dn. Libavio.]

Exempla inventionis
promiscua.

Materia	_____	Materiatum
Corium	_____	calceus.
Farina	_____	Panis.
Costa Adami	_____	Eva.
Pannus	_____	Vestis.
Ferrum	_____	gladius.
Humus	_____	homo.
Aurum, pyropus,		
Ebur, argentum	_____	Regia Solis.
Præcepta		
Dialectica	_____	Dialectica.

Quæ ita enuntiantur: Ex corio fit calceus; ex farina panis; ex panno vestis; ex ferro gladius. Eva ex costa Adami facta est. Homo ex humo desumptus est. Regia Solis est aurea, argentea, ex pyropo & ebore. Dialectica materia sunt præcepta Dialectica.

Disputantur ex his quæstiones dubiæ argumentum tertio sumpto à Materia ad inferendum Materiatum. Thema: Eva recte dicitur Virago. Quia ex costa Adami facta est. Panis hic est triticeus. Quia è triticea farina confectus est. Gladius est præstantissimus. Quia è præstantissimo ferro confectus est. Regia Solis tota splendidißima est. Quia è auro, argento, pyropo & ebore micat.

Vicissim à Materiato ad arguendam materiam. Eva est costa Adami desumpta est. Quia virago est. Farina triticea est omnium excellentissima. Quia panis triticeus inde conficitur. Ferrum est metallum præstantissimum. Quia gladii inde præstantissimi fabricantur. Aurum, argentum, pyropus

pyropus & ebur sunt natura fulgidissima. Quia Regia Solis
lucidissima ex illis extracta.

Sic: Adamus ex rubra terra efformatus est. Ex nihilo
mundus creatus est. Omnis pullus ex ovo nascitur. Cerevi-
sia è hordeo, aqua & lupulo constat. Ex quaestione & argumen-
to tertio Syllogismus extruitur. Navis sunt faciendæ ex cu-
presso, aut pinu domestica, aut ex larice sylvestri, aut ex abie-
te & ex areis clavus potius, quam ferreis. Veget. Ex jaspide,
saphiro, smaragdo, sardio, chrysolido, chalcedonio, sardonice,
beryllo, topazio, chrysopraso, hyacintho, amethysto duodecim
margaritu, & auro novo Hierosolyma extracta est, &c. Ma-
teria sunt hi CANONES.

I. Unius rei potest esse una materia, aut
plures. Ut poculi aurei merum aurum: vel au-
rum aliqua portione argenti, eris, stanni mixtum:

II. Si materia est, materiatur esse potest:
& contra: Si materia non est, materiatur
(res, Physicè & ordinariè) fieri non potest. Ex
nihilo enim nil fit. Ut habeo farinam & a-
quam. Ergo possum pinsere panem. Non habeo
ferrum. Ergo non possum condere gladium.

[Dicitur potest, & non est. Est enim Canon intelligendus
non de actu, sed de potentia. Potest enim materia esse in-
ers & efficiens otiosum. Dico Physicè: Quia valet iste Canon
tantum in Artificialibus & Physicis. Deus hic exemptus est,
qui non est alligatus ad causas secundas, ideoq; absq; præexi-
stente materia condere potest.]

III. A materia affirmativè & negativè va-
let consequentia; ut, Lignum est. Ergo potest
esse mensa lignea. Lignum non est. Ergo nec men-
sa lignea.

[Negatè à materia arguimus firmiter: Affirmatè non
item nisi potestate.]

IV. Remota (negata) materia permanen-
te, removeretur (negatur) etiam effectum ma-
teria

teriatum. Aurum non est. Ergo nec poculum aureum.

[Secus autem fit in transeunte. Nam non valet. Non est farina. Ergo non est panis. Sed si valet. Non fuit farina. Ergo non est panis.]

V. Posito effectu materiato permanente ponitur ipsa etiam materia: ut, mensa lignea est. Ergo lignum est. Contra autem, Posito effectu materiato transeunte, necesse est materiato ipsam præcessisse: ut, Panis est. Ergo aquam & farinam adfuisse necesse est.

[Verum conseq. negativè non valet à negatione actus in existentia in utraque materia: Non enim valet. Mensa non est. E. lignum non est. Valet autem si negetur tantum potentia possibilitasq., ut, lignum non potest esse, Ergo mensa non est.]

VI. Negata materia, negatur & materiaturum: ut, non habeo panes. Ergo tot homines satiare non possum.

[Valet hic canon tantum in generatione & natura in creatione.]

VII. Qualis est materia, tale etiam est materiaturum. Nam

Materiae qualitate arguitur materiaturum. Idola sunt ex lignis. Ergo & ipsa ligna sunt. Aurum est corruptibile. Quia constat ex materia corruptibili.

[Corruptibile materia est corruptibilis, æternorum autem non. Intelligitur autem canon de materia absolute & respectu sui considerata.]

VIII. Diversæ materiae variant rerum dignitatem. ut, gemma preciosior est silice. Pannus Anglicus præstat Giesseno.

Pro materia namq; prestantia & qualitate materiati natura estimatur.

IX. Cui tribuitur materia, eidem etiam tribuuntur & partes & proprietates materiæ:
& contra.

Cui adimitur materia, eidem adimuntur & partes & accidentia propria materiæ. ut, Angeli non habent corpus. Ergo nec carnem, nec ossa (partes corporis) nec ire, nec dormire, nec vigilare possunt (quæ sunt proprietates corporis.) Animæ non sunt constatae ex elementis. Ergo nec corruptioni obnoxia. Vas hoc est vitreum. Ergo fragile. Cælum constat ex materia concretionis. Ergo est corruptibile.

X. Unum & idem rationem habere potest & materiæ & efficientis, sed non secundum idem & ad idem. Sic filius Dei & materia efficiens est redemptionis generis humani. Efficiens quidem ut persona $\text{Ἰεσὺς ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς}$ placans patrem. Materia verò respectu sanguinis pro nobis effusi.

ELENCHUS

Materiæ committitur quando I. Aut pro vera falsam assignamus; Aut 2. materiæ falsum materiatum attribuimus: ut, Ethica Aristotelis continet prestantissima præcepta de moribus. Ergo maximè prodest ad erigendas scientias.

[Est Fallac. Materia, quia præcepta Aristot. non suppediant materiam consolationis, sed illa ex solo Evangelio haberienda est.]

Aut 3. ex parte materiæ totum materiatum arguimus. Ut, res terrena in sacramentis est visibilis. Ergo totum sacramentum est visibile. Ille habet hordeum & aquam.

F

Ergo

Ergo habet bonam cerevisiam. Maxima enim pars adstritur lupulo bono.

Aut 4. quando materiae confunduntur: permanet cum transeunte, intelligibilis cum sensibili, substantialis cum accidentali: ut, Aurum manet in poculo exauro facto. Ergo & aqua manet in aëre ex aqua facto. Materialis non est sensibilis. Ergo & materia panni, non est sensibilis. Sic fuit Materia, sequitur Forma.

CAPIT IX.

1. **F**orma est causa, per quam res est id quod est.

Græcè dicitur μορφή. Effectum verò ejus formatum.

2. Formæ officia duo sunt, i. rem per essentiam constituere & informare. rem per essentiam constitutam ab aliis distinguere.

Sic anima rationalis est forma hominis, & per eam homo est homo, & ab aliis simul creatur omnibus distinguitur.

[Prius illud officium forma principale est. Ab eo enim & nomen & essentiam sive esse suum habet. Unde & ab informando informans dicitur, quia materiam informat, & sic perficit & determinat. Itemque entelechia actus sive perfectio: & λόγος & εἶσις ratio essentia seu quidditatis, qui aret essentiam & quidditatem absque. Posterius officium minus principale, adeoque consequens. Hoc ipso namque dum rem constituit, eandem ab aliis rebus omnibus discernit & essentialiter distinguit. Unde & differentia dicitur specifica sive διαγετανὴ divisiva, dividens à differendo, quod formatum differre faciat, sive ab aliis vidat & discernat. Quanquam enim etiam accidentia ab aliis distinguunt, id tamen fit non essentialiter, quod proprium forma est, sed accidentaliter.]